

Mehmet TOK¹

Hasan TEMEL²

Süleyman ÜNLÜ³

ÖĞRETMEN ADAYLARININ BEDEN DİLİ YETERLİLİKLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Özet

Bireyler, duygu ve düşüncelerini yazılı, görsel ya da sözlü bir şekilde ilettikleri gibi çoğu zaman gerek gündelik hayatta gerekse meslek hayatında sözsüz olarak da ifade ederler. Sözsüz iletişimin en önemli unsuru olan beden dili, öğretmenlik mesleği gibi davranışlara önem veren bir alanda oldukça büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, öğretmen adaylarının beden dilini ne kadar etkili kullanabildiklerini tespit etmek amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Türkçe, İngilizce, Okul Öncesi, Fen ve Teknoloji ve Sınıf öğretmenliği Anabilim Dallarında öğrenim gören 378 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri Tok ve Temel (2014) tarafından geliştirilen Beden Dili Ölçeği (BDÖ) ile elde edilmiştir. Çalışmadan elde edilen verilerin analizi sonucunda kız öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre beden dilini daha etkin kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Anabilim dalları arasında beden dili yeterliliklerine bakıldığında Sınıf öğretmenliği Anabilim dalı öğretmen adaylarının lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Ayrıca, BDÖ'nün alt boyutları arasında da anabilim dallarına göre anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beden Dili, Öğretmen Adayları, İletişim Becerileri

COMPARISON OF BODY LANGUAGE QUALIFICATIONS OF THE TEACHER STUDENTS

¹ Yrd. Doç. Dr., ÇOMÜ, Türkçe Eğitimi, mehmettok@comu.edu.tr

² Arş. Gör., ÇOMÜ, İlköğretim Matematik Eğitimi, hasantemel@comu.edu.tr

³ Arş. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, Türkçe Eğitimi, suleymanunlu_45@hotmail.com

Abstract

As well as individuals express their thoughts and feelings in written, visual or verbal ways; mostly, they also express them non-verbally in their daily and professional lives. Body language, which is the most important element of non-verbal communication, is of utmost importance in a field as teaching profession that gives emphasis on behaviors. In this study, the aim was to determine how effective prospective teachers use their body language. The participants of the study are 378 prospective teachers studying at Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Education Departments of Turkish Education, English Language Teaching, Early Childhood Education, Science Education and Primary School Education in 2013-2014 academic year. The data were collected through the Body Language Scale (BLS) that was developed by Tok and Temel (2014). As a result of the data analysis, it was revealed that female prospective teachers used their body language more effectively than male prospective teachers. Analyzing body language competencies among departments, it was seen that there was a statistically significant difference on behalf of prospective teachers studying at department of primary school education. Besides, in the sub-dimensions of the BLS, it was suggested that there were statistically significant differences among departments.

Keywords: Body Language, Prospective Teachers, Communication Skills

Giriş

İletişim; bilgi, beceri, duygu, düşünce, tutum ve tavırların paylaşılması ya da anlamların ortak kılınması süreci olarak tanımlanmaktadır (Bolat, 1990). Etkili iletişim ise, her bireyin meslek hayatı ve öğrenimi boyunca kendini ifade edebilmek, anlatabilmek, karşısındakini anlayabilmek, karşılaşılabilecek sorunları önleyebilmek ve bu sorunları çözebilmek için, kısacası sosyal çevresiyle ve kendisiyle anlaşabilmesi için temel yaşam ihtiyaçlar ağıdır (Lahninger 1999'dan akt. Uzuntaş, 2013). Bütün bireyler iletişim sonucunda kişileri bilgilendirmek, ikna etmek, yönetmek, yönlendirmek, bilgilenmek ve aynı zamanda eğlenmek gibi birçok amacı barındırmakta ve bu gerçekleştirmek istediği amaçların karşılığını hemen elde etme isteğini belirtmektedirler (Bilgi, 2011). Dolayısıyla bireyler yaşamları boyunca iletişim içerisinde. İletişim, ihtiyaçlarımızın temelini oluşturmakta ve kişiler arasındaki bağı sağlamaktadır.

Uzuntaş (2013), iletişimi kısaca bir göndericinin (konuşan / yazan) alıcıya (dinleyici / okuyucu) bir şey hakkında sözlü ya da yazılı mesaj göndermesi, iletmesi ve bu mesajın alıcı tarafından çözümlenmesi olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan hareketle iletişim kurarken yazılı ve sözlü olmak üzere iki ana koldan bahsedebiliriz. İnsanlar, duygu, düşünce, istek, şikâyet vb. durumlarda yazılı ve sözlü iletişim yollarını tercih ederler. Sözlü iletişim becerilerini tamamlayıcı ve etkili olmasını sağlayan en önemli unsurlardan biri beden dilidir.

Bir diğer sınıflandırmada iletişim, sözlü ve sözsüz iletişim olarak ikiye ayrılmaktadır. Sözsüz iletişim aracı olarak beden dili, bir kişinin duygularını, düşüncelerini ve diğer kişiler ve şeyler hakkında tutumlarını göstermek, fiziksel hareketler yoluyla anlama ve anlatmaları kapsamaktadır (Benzer, 2012). Sözlü iletişim ise, bireylerin ilk anlarda iletişim kurma

çabalarından kaynaklanan kelimeler ve cümlelerden oluşmaktadır. Beden dili, dil aracı olmaksızın hep beden yoluyla başka bireylere duygu, düşüncelerimizi anlatmaya faydalı olan etkili bir iletişim türü olarak bilinmektedir. Örneğin; bireyler karşıdaki kişilere kaşlarını çatığında, kızgın olduklarını anlatmaya çalışmaktadır (Yıldız, 2013).

Beden Dili

İnsanlarla, nasıl ve ne şekilde iletişim kurabilmenin bilinmesi, iletişimsel yeterliliğin temel gerekliliklerinden biridir. Nitekim çocuklar normalde doğumdan sonra sözsüz hareketleri fark etmekte ve ardından hareketleri gözlemleyerek taklit etmeye başlamakta böylece ailenin bireylerinin hareketlerini kopyalayarak sözel olmayan ifadeleri bir süre sonra öğrenmektedir (Butt, Iqbal & Farooq, 2011).

Bireyler, muhatapları ile iletişim kurduğunda beden dilleri kapalı durumdaysa, fiziksel olarak bir taraftan bir şeyi gizlediğini ifade etmekte, aynı zamanda karşı tarafa tehdit oluşturmakta ya da bu iletiler, alıcı tarafından bilinçsizce algılanarak güvensizliğe neden olmaktadır. Ancak, rahat ve açık bir şekilde kendini ifade eden konuşmalar sergilemek, pozitif başlangıçlara neden olabilmektedir (Body Language, 2014). Açık beden pozisyonları sergileyen bir iletişimci, kapalı beden pozisyonlarını gösteren bir iletişimciye göre konuşmaları daha aktif ve olumlu olarak değerlendirilmektedir (McGinley, LeFevre & McGinley, 1975).

İnsanlar, duygusal bir ifadeyi yansıtırken ilk olarak alın kasları, yüz kasları, göz kapakları ve çevre kasları daha sonra derin anlamları ifade eden göz çevresindeki kasları iletişim bakımından önem arz etmektedir (Çalışkan ve Yeşil, 2005). Baş hareketleri beden dilinde düşünmeyi öne çıkarmakta ve düşünürken insanın eli yavaş yavaş kafasına doğru gider ve kişinin bu hareketinden de bireyin düşündüğü anlaşılmaktadır (Talas, 2014). Diğer bir bakışla, bazen dinleyiciyi konuşma esnasında uyku bastığında, dinleyici bu durumda başını desteklemek ve uyuklamamak için ellerini kullanmaya başlar ve konuşmacıyı teyit etmeye çalışır. Yani, baş hareketi hem konuşan hem de muhatapı için kendilerini koruyabilmesi için çok bariz bir faktördür ve bu faktörü desteklemek için el ve baş hareketleri can sıkıntısını giderebilmek için çoğu zaman devreye girmek zorunda kalır (Pease & Allan 2004). Bunlara ilave olarak çoğu insan tarafından eller ve kollarla gönderilen mesajlar, önemli bir anlatım aracı olarak kullanılmaktadır. Eller ve kollar bir şeyi ifade etmede yüz ifadelerinden sonra gelmektedir. Jest ve mimikler anlaşılmayan mesajları herkesin anlayacağı tarzda anlatmamıza yardımcı olmaktadır. Sınıfta ders anlatırken nerede ve nasıl durmamız ile alakalı olarak sabit bir yerde durmak bize güç vermekte ve hareket ederken de yavaş yürümemiz gerekmektedir. Ancak hızlı hareket etmek öğrencileri huzursuz ve kaygılandırabilmektedir (Babacan, 2011).

Beden diline birçok anlam yüklenmektedir. Bu yüklenen anlamlar kimi zaman benzerlik gösterirken kimi zamanda aynı anlamları ifade etmektedir. Örnek verecek olursak işyerinde kaşlarını çatmış bir patronla, sınıfta kaşlarını çatmış bir öğretmen de kızgınlığı ifade etmektedir. Buradan hareketle, beden dili hareketleri ilk olarak baş hareketleri, ikinci olarak el-kol hareketleri, pozisyon ve vücudun duruşu, ayakta durma ve oturma, bacaklar ve ayakların kullanımı ve son olarak mesafe ve bedensel temas olarak yedi başlık altında toplanabilmektedir (Şen, 2006).

Eğitimde Beden Dilinin Önemi

Öğretmenlik mesleği açısından da beden dilinin önemi öğrenci ve öğretmen arasındaki iletişimi sağlaması bakımından önem arz etmektedir (Çalışkan ve Yeşil, 2005). Öğretmenin

kurduğu sözsüz iletişim olumlu ise, kuşkusuz, genel itibarı ile öğrencilerden olumlu çıktılar ve yanıtlar alınabilmekte; aksine öğretmenin kurduğu iletişim olumsuz ise tabi ki sonuç olumsuz tepkilere neden olabilmektedir (Bağcı, 2008). Diğer bir bakışla öğretmenin bu konudaki ustalığı sınıfta çıkacak olumsuz durumlara karşı yetkin olmasını gerekli kılmaktadır.

Birçok işyerinde, okulda ve eğitim merkezinde kişilere verilen farklı eğitim alanlarının yanında beden dilini doğru ve etkili kullanılabilmek için beden dili eğitimi de verilmektedir (Shukla, 2009). Böylece, öğretmenler beden hareketlerini kullanarak sınıftaki otoritesini oluşturabilmek bunun yanında öğrencilerle etkili iletişim sağlayabilmesi için sözsüz iletişim becerilerini de kullanmayı öğrenebilmektedirler. İletişimin etkili şekilde sağlanabilmesi için öğretmen, demokratik tutum sergileyerek ders içerisinde güler yüzlü, sempatik, sabırlı, öğrencilere güven veren, öğrencileri destekleyen, hoşgörülü, jest ve mimiklerini yerinde kullanan, derste öğretmenlerinin bakımlı olmalarının yanında dersi işlerken de canlı olmaları da önem arz etmektedir. Böylece öğretmenlerin sınıf içinde yürürken sınıfta dolaşırken veya otururken bitkinlik imajı sergilememesi ve bunların farkında olması gerekmektedir (Çalışkan ve Yeşil, 2005).

İyi bir eğitici olmayı hedefleyenler, bütün kalbi ve aklı ile öğrencilerini beden dili ve sevgi sayesinde çoğu zaman konulara yakın tutabilmektedirler (Ataç, 2003). Güçlü (2000), öğretmenin samimi, anlayışlı, sabırlı olması öğrenciyi olumlu düşünmeye sevk ederken, aksi davranışların ise öğrenci üzerinde olumsuz etki yarattığını belirtmektedir. Sonuç olarak öğretmenler, sınıfta beden dilinin önemini nasıl ve nerede kullanılabileceğini ve bu bağlamla bir takım yapılmış araştırma verilerinden elde edilen verilerden de yararlanmak suretiyle kullanmalıdır.

Bu çalışma, “Türkçe, İngilizce, Okul öncesi, Fen ve Teknoloji ve Sınıf öğretmenliği 4. Sınıfta okuyan öğretmen adaylarının beden dili kullanımları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” sorusuna cevap aramıştır. Farklı bölümlerde okuyan öğretmen adaylarının beden dili yeterlilikleri arasında farklılık varsa bu durumun ortaya konulması, öğretmen adaylarının beden dili kullanımları hakkında bilgi vermesi, öğretmen adaylarının sözsüz iletişimlerinin değerlendirilmesi, beden diliyle ilgili yapılacak diğer araştırmalara katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir.

Araştırmanın Amacı

Öğretmenlik mesleğinde bilgilerin, duyguların ya da düşüncelerin aktarımında etkili iletişim oldukça önemlidir. Etkili iletişimin sağlamasında beden dilinin rolü yadsınamayacak derecede önemlidir. Bu çalışma öğretmen adaylarının beden dilini kullanabilme durumlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda şu sorulara cevap aranacaktır:

1. Öğretmen adaylarının beden dili yeterlilikleri cinsiyete göre değişiklik göstermekte midir?
2. Öğretmen adaylarının beden dili yeterlilikleri ne düzeydedir?
3. Öğretmen adaylarının beden dili yeterlilikleri Anabilim Dallarına göre farklılık göstermekte midir?
4. Öğretmen adaylarının beden dili yeterlilikleri jest ve mimik, duruş ve giyim faktörlerine göre farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırmada, betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin yada ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği genellikle diğer araştırmalara göre daha büyük örneklemeler üzerinde yapılan araştırmalara denir (Büyüköztürk vd., 2013: 177). Bu çalışmada öğretmen adaylarının beden dili yeterlikleri, likert olarak hazırlanmış olan “Beden Dili Ölçeği”nden elde edilen veriler nicel yolla analiz edilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2013-2014 Öğretim yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesinde öğrenim gören Türkçe (129), İngilizce (50), Okul öncesi (86), Fen ve Teknoloji (55) ve Sınıf öğretmenliği (58) Anabilim Dalı öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem için bu evrenden seçkisiz örnekleme yöntemiyle 378 öğretmen adayı seçilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının 275’i (%72,8) kız, 103’ü (%27,2) erkektir.

Veri toplama Aracı

Beden Dili Ölçeği (BDÖ): Öğretmen adaylarının beden dili yeterliliklerini belirlemek amacıyla Tok ve Temel (2014) tarafından geliştirilen BDÖ kullanılmıştır. Ölçek öğretmen ve öğretmen adaylarının beden dili yeterliliklerini belirlemeye yönelik geliştirilen ve bireylerin beden dili kullanımları hakkında bilgi vermesi esasına dayalı olan bir ölçme aracıdır. Beşli likert tipi olan ölçekte 15 madde bulunmaktadır. Olumsuz madde bulunmayan ölçekten alınan yüksek puan, yüksek düzeyde beden dili yeterliliğine sahip olunduğunu göstermektedir. Ölçekte maddeler “kesinlikle katılmıyorum” seçeneğinden “kesinlikle katılıyorum” seçeneğine doğru “1, 2, 3, 4, 5” şeklinde puanlanırken olumsuz madde olmadığı için ölçekte ters kodlama bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 15 olup en yüksek puan 75’tir. Veriler analiz edilirken, 39-51 puan aralığının üstü olumlu, altı olumsuz ve 39-51 puan aralığı nötr yeterlilik olarak değerlendirilmektedir. Jest ve mimik, duruş ve giyim olmak üzere üç boyuttan oluşan ölçeğin birinci faktörü olan jest ve mimik faktörü altında toplanan 8 maddenin faktör yükleri 0,52 ile 0,76 arasında değişmektedir. 5 maddeden oluşan duruş faktörüne ait maddelerin faktör yükleri 0,53 ile 0,70 arasında, 2 maddeden oluşan giyim faktörüne ait maddelerin faktör yükleri 0,77 ve 0,81 arasında değişmektedir. Ölçeğin madde-toplam korelasyonlarının 0,34 ile 0,69 arasında değişmektedir. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayıları ölçeğin toplamı için 0,87, jest ve mimik alt faktörü için 0,86, duruş faktörü için 0,67 ve giyim faktörü için 0,61’dir.

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler Statistical Package for Social Sciences for Personal Computers (SPSS) paket programı kullanılarak analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Öğretmen adaylarının beden dili yeterlilikleri arasında farklılığın belirlenmesinde kullanılacak olan veri analiz yönteminde, parametrik yöntemin kullanılıp kullanılmayacağının belirlenmesi için verilerin normal dağılımı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda verilerin normal dağıldığı görülmüştür. Elde edilen verilerin “Cinsiyet” değişkeni açısından anlamlı farklılığın belirlenmesi için bağımsız gruplar için T-testi analizi, Anabilim dalları arasında farklılığın olup olmadığını belirlenmesi için ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Yapılan ANOVA analizi sonucunda hangi Anabilim Dalları arasında farklılık yaşandığının belirlenmesinde ise Tukey testinden yararlanılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Değişkenine Göre Beden Dili Yeterliliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre, beden dili yeterlilikleri arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığına ilişkin bağımsız değişkenler T-testi analiz sonucu Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1

Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Cinsiyet Değişkenine Göre Beden Dili Yeterliliklerine İlişkin T-Testi Tablosu

Cinsiyet	N	X	S	sd	t	p
Erkek	103	61,15	9,18	376	-2,947	,003*
Kız	275	63,81	7,25			

p* < 0,05

Tablo 1 incelendiğinde cinsiyete göre araştırmaya katılan öğretmen adaylarının beden dili yeterlilikleri arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir (p < 0,05). Verilen tabloda görüldüğü üzere araştırmaya katılan kız öğretmen adaylarının beden dili ölçeğinde erkek öğretmen adaylarına göre toplam puan ortalamalarının fazla olduğu görülmektedir.

Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Beden Dili Yeterlilik Düzeylerine İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Anabilim Dallarına göre BDÖ’den aldıkları toplam puanlara ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2

Anabilim Dallarına Göre Beden Dili Ölçeğinde Alınan Puanların Genel İstatistiği

Bölüm	N	Ortalama	S.s
Türkçe ABD	129	61,21	8,42
İngilizce ABD	50	63,38	9,51
Okul Öncesi ABD	86	63,17	7,43
Fen ve Tekn. ABD	55	62,72	6,60
Sınıf Öğrt. ABD	58	67,24	5,13

Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya katılan Türkçe Anabilim dalı öğretmen adaylarının beden dili ölçeğinden aldıkları toplam puanların ortalamasının 61,2 olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan İngilizce öğretmen adaylarının beden dili ölçeğinden aldıkları toplam puanların ortalaması 63,3; okul öncesi öğretmen adaylarının 63,1, fen ve teknoloji öğretmen adaylarının 62,7 ve sınıf öğretmeni öğretmen adaylarının ise 67,2 olduğu görülmektedir. Tablo 2’de yer alan farklı anabilim dallarındaki öğretmen adaylarının beden dili ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalamalarının 39-51 puan aralığının üzerinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla araştırmaya katılan farklı anabilim dallarındaki öğretmen adaylarının beden dillerini etkili şekilde kullandıkları söylenebilir.

Araştırmaya Katılan Öğretmen Adaylarının Anabilim Dallarına Göre Beden Dili Yeterliliklerine İlişkin Bulgular

Anabilim Dallarına göre, beden dili puanları arasındaki farklar varyans analizi ile belirlenerek bulgular tablo 3’te sunulmuştur:

Tablo 3

Anabilim Dallarının Beden Dili Ölçeğinden Aldıkları Puanların Farklılığı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyans Analizi	Kareler Toplamı	S.d.	Kareler Ortalaması	F	p	Fark* (Tukey)
Gruplar Arası	1464,143	4	366,036	6,185	,000**	1-5
Gruplar içi	22075,616	373	59,184			3-5 4-5
Toplam	23539,759	377				

*1: Türkçe, 2: İngilizce, 3: Okul Öncesi, 4: Fen ve Teknoloji, 5: Sınıf Öğretmenliği

p**<0,05

Tablo 3 incelendiğinde, p anlamlılık değerinin (p=0,000) 0,05’ten küçük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla yapılan istatistiksel analiz sonucunda Anabilim Dallarında beden dili yeterlilikleri açısından anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek ve gruplar arası karşılaştırma yapmak amacıyla Tukey testi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda farklılığın Türkçe öğretmenliği ile sınıf öğretmenliği arasında sınıf öğretmenliği lehine, Okul öncesi öğretmenliği ile sınıf öğretmenliği arasında sınıf öğretmenliği lehine ve fen ve teknoloji ile sınıf öğretmenliği arasında sınıf öğretmenliği lehine anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir.

Jest ve mimik, Duruş ve Giyim alt boyutlarına göre Anabilim Dallarında farklılık incelediğinde bu farklılığın olup olmadığını gösteren ANOVA çıktısı Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4

Anabilim Dallarının Beden Dili Ölçeğindeki Alt Boyutlara Göre Aldıkları Puanların Farklılığı İçin Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Alt Boyutlar	Varyans Analizi	Kareler Toplamı	S.d.	Kareler Ortalaması	F	p	Fark* (Tukey)
Jest ve Mimik	Gruplar arası	410,109	4	102,527	5,021	,001**	1-5
	Gruplar içi	7615,817	373	20,418			
	Toplam	8025,926	377				
Duruş	Gruplar arası	285,778	4	71,444	6,403	,000**	1-5
	Gruplar içi	4161,823	373	11,158			3-5
	Toplam	4447,601	377				4-5
Giyim	Gruplar arası	9,865	4	2,466	1,717	,146	
	Gruplar içi	535,902	373	1,437			
	Toplam	545,767	377				

*1: Türkçe, 2: İngilizce, 3: Okul Öncesi, 4: Fen ve Teknoloji, 5: Sınıf Öğretmenliği

p**<0,05

Tablo 4 incelendiğinde anabilim dalları arasında jest ve mimik ve duruş faktörlerine göre anlamlı bir farklılığı olduğu görülmektedir ($p^{**}<0,05$). Belirlenen anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek ve gruplar arası karşılaştırma yapmak amacıyla Tukey testi kullanılmıştır. Tukey testinden elde edilen sonuçlara göre, jest ve mimik faktöründe Türkçe öğretmen adaylarıyla sınıf öğretmenliği ABD öğretmen adayları arasında farklılığın olduğu görülmüştür ve bu farklılığın sınıf öğretmenliği lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Duruş alt faktöründe ise analiz sonucunda farklılığın Türkçe öğretmenliği ile sınıf öğretmenliği arasında sınıf öğretmenliği lehine, Okul öncesi öğretmenliği ile sınıf öğretmenliği arasında sınıf öğretmenliği lehine ve fen ve teknoloji ile sınıf öğretmenliği arasında sınıf öğretmenliği lehine anlamlı bir farklılığın olduğu belirlenmiştir. Giyim faktöründe ise p anlamlılık değeri 0,05'ten büyük olduğu için Anabilim Dalları arasında giyim açısından bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Habacı vd. (2013) yaptıkları çalışmada beden dilinin eğitimde ve özellikle öğretmenlerde ne kadar önemli olduğunu literatür taraması yoluyla ortaya koymuştur. Etkili iletişim açısından beden dilinin öğretmenler açısından öneminin ortaya konduğu çalışmada nasihat eğitiminden çok davranış eğitiminin öne çıktığı bunda da beden dilinin çok önemli bir yere sahip olduğu alan yazından hareketle ortaya konmuştur. Yine Çalışkan ve Yeşil'in (2005) yılında yaptıkları çalışma kuramsal olarak, öğretmenin beden dilini kullanabilme yeterliği ile ilgili temel yönelimleri, yapılan önemli yanlışlıkları belirlemek ve öğretmenlerin dikkatlerini bu konuya çekmeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada, öğretmen adaylarının beden dillerini etkili şekilde kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, söz konusu çalışmalarda ifade edilen öğretmen adaylarının beden dillerini etkili bir şekilde kullanmalarını gerektiği düşüncesini destekler niteliktedir.

Özbent (2007) çalışmasında, öğretmenlerin sınıf içindeki beden dilini kullanma durumlarını ele almıştır. Heidemann'ın hazırladığı öğretmenler için beden dili eğitiminin tanıtıldığı çalışmada öğretmenin bakışı, sınıfta duruşu, proksemik (kapalı alanda davranış), jest ve mimik, öğretmenin kendine olan güveni ve dili, derse olan etkisi açısından ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca beden dilinin bireylerde farklılıklar göstermesine bağlı olarak beden dili öğretilir mi, sorusuna cevap aranmıştır. Kuramsal olarak ele alınan çalışmanın verileri öğretmenlerin sözsüz iletişimi sağlamada yapması gerekli olan birçok davranışı ortaya koyması bakımından önemlidir. Yapılan çalışmada farklı anabilim dallarında öğrenim gören öğretmen adaylarının jest ve mimik ve duruş alt boyutlarında anlamlı farklılıkların olduğu ve bu farklılığın sınıf öğretmenliğinde okuyan öğretmen adaylarının lehine olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sınıf öğretmenliğinde öğrenim gören öğretmen adaylarının jest ve mimik ve duruş alt boyutunda diğer branşlara göre daha etkili olmalarının sebebi küçük yaşlardaki öğrencilere rol model olma anlayışından kaynaklandığı düşünülebilir. Nitekim Güleç, Sezer ve Karaman'ın (2009) çalışmalarında yer alan Sınıf öğretmen adaylarının branş öğretmen adaylarına göre beden dili aracılığıyla sınıf kurallarını ifade edeceğini görüşü bu durumu destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Gökçeli (2013), çalışmasında lise öğrencilerinin, öğretmenlerin beden diline yönelik görüşlerini alarak beden dilinin eğitime olan etkisinin neler olduğunu tespit etmeyi amaçlamıştır. 2011 - 2012 eğitim - öğretim yılında öğrenim gören 9, 10, 11 ve 12. sınıflar düzeyinde, 179 kız, 166 erkek öğrenci olmak üzere toplam 345 öğrenci üzerinde yürütülen

çalışmanın verileri, likert tipi tutum anketi ile toplanmıştır. Çalışmada, öğrencilerin öğretmenlerin beden diline yönelik tutumlarında; cinsiyet, sınıf düzeyi, yaş, anne- babanın eğitim ve gelir durumuna göre anlamlı farklılık gözlenmemiştir. Ancak araştırmanın verileri, öğretmenin jest ve mimiklerini etkili kullanması, göz teması kurması, dersi ayakta işlemesi, sınıftaki ön boşluğu kullanması öğrencilerde olumlu etkiler bıraktığı ortaya koymuştur. Fakat yapılan bu çalışmada öğretmen adaylarının beden dili kullanımlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu durumun Gökçeli'nin (2013) çalışmasıyla farklılık göstermesinin sebebi Gökçeli'nin (2013) çalışmasında öğretmenlerin beden dili yeterliliklerinin değerlendirilmesinin öğrenciler tarafından yapılması gösterilebilir.

Güleç, Sezer ve Karaman'ın (2009) sınıf ve branş öğretmen adaylarının sınıf kurallarının belirlenmesi ve uygulanmasına ilişkin görüşlerinin karşılaştırıldığı çalışmalarında sınıf kurallarının öğrencilere aktarılmasında, sözlü ve yazılı iletişimin yanında gerek sınıf öğretmenlerinin gerekse branş öğretmenlerinin beden dilini sıklıkla kullandıkları görülmüştür. Sınıf öğretmen adaylarının %12'si ve branş öğretmen adaylarının %7'si beden dili aracılığıyla sınıf kurallarını ifade edeceğini belirtmişlerdir. Sınıf öğretmen adayları; "Sözlü olarak belirtir, beden diliyle ifade ederim", "Yazılı olarak okulun ilk günlerinde öğrencilerle kuralları oluştururum ama uyulmadığında beden dilini uygun biçimde kullanarak kuralları hatırlatırım." "Bütün ifadeleri yerine göre kullanırım." "Yaparak yaşayarak öğretirim." gibi ifadeler öğretmen adayları tarafından belirtilmiştir. Branş öğretmen adayları ise, "Önce beden diliyle sonra sözlü olarak ifade ederim." "Her kuralı farklı biçimde ifade etmeyi düşünürüm." "Yazılı olarak mutlaka ifade ederim, fakat sözlü anlatırken örnek olaylar anlatırım." "Yazılı olarak okulun ilk günlerinde oluşturmayı sağlarım ancak daha sonra beden diliyle uyarırım" şeklinde diğer seçeneğine düşüncelerini belirtmişlerdir. Çalışmada, sınıf yönetiminde öğretmen adaylarının sıklıkla beden dilini kullanmak istedikleri ve beden dilinin önemini fark ettikleri görülmektedir. Güleç, Sezer ve Karaman'ın (2009) sınıf öğretmen adaylarının branş öğretmen adaylarına göre daha fazla beden dilini kullandıkları görüşü, sınıf öğretmenliği anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarının diğer anabilim dalında öğrenim gören öğretmen adaylarına göre beden dilini daha etkili kullandıkları sonucunu destekler niteliktedir.

Ünal ve Altay (2013) araştırmalarında, yabancı dil öğretmeni adaylarının aldığı öğretmenlik uygulamaları dersinin onların sözsüz iletişimlerine yaptığı etkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmanın verileri, ön test ve son test puanları arasında anlamlı bir fark bulunmadığından dolayı Öğretmenlik Uygulaması dersi çerçevesinde alınan staj eğitiminin yabancı dil öğretmeni adaylarının sözsüz iletişimi kullanma düzeylerine etki etmediğini ortaya koymuştur. Nitel verilerden elde edilen bulgulara göre ise, öğretmen adaylarının sözsüz iletişimi yeterli seviyede kullanmadıklarından dolayı sözsüz iletişimin yabancı dil öğretimindeki önemi konusunda bilinçlenmeleri gerektiği anlaşılmıştır. Çalışmanın sonucunda beden diline ilişkin iki sorun ortaya konmuştur: Beden dilinin sunduğu potansiyelin bilincinde olunmaması ve öğrenme ve öğretme kültürümüzde beden dili kullanımının yeterince yerleşmemiş olması. Bu çalışmada ise araştırmaya katılan öğretmen adaylarının beden dilini etkili bir şekilde kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bu çalışmada, öğretmen adaylarına uygulanan BDÖ'nün öğretmen adaylarının kendilerinin beden dili kullanımlarını değerlendirdikleri bir ölçek olması bunda etkili olmuş olabilir.

Yapılan literatür taraması sonucunda, öğretmenlerin beden dili yeterliliklerinin eğitimde önemli bir yeri olduğu bu nedenle geliştirilmesi gerektiğine ilişkin birçok çalışmaya rastlanmıştır. Fakat öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının beden dili yeterliliklerini ortaya

koymayı amaçlayan yeterince çalışmanın olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla öğretmen ve öğretmen adaylarının beden dili yeterliliklerini ortaya koyan çalışmaların arttırılması gerektiği ortadadır. Bu çalışmanın öğretmen adaylarının beden dili yeterliliklerini ortaya koyması bakımından bir boşluk doldurduğu söylenebilir. Çalışmanın verilerinden hareketle cinsiyetin beden dili kullanımına etkisinin sebeplerini ortaya koyan çalışmaların yapılması, anabilim dalları ve beden dili kullanımı arasındaki farklılıkların sebeplerinin araştırılması önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- ATAÇ, Fusun, (2003), Öğretmenler İçin Öğrenci Psikolojisi (Önce Ruhsal Eğitim), Epsilon Yayınları, İstanbul.
- BABACAN, Çağlayan, (2011), Öğretmenler için Beden Dili, Elma Yayınları, Ankara.
- BAGCI, Mehmet, (2008), Öğretmenin Beden Dilinin Öğrenciler Tarafından Algılanması (Esenler İlçe Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BENZER, Ahmet, (2012), Teachers’ Opinions About The Use Of Body Language, Marmara University Press, Vol. 132, No. 3.
- BİLGİ, İlker, (2011), İnsanın Kendi Düşüncelerini Karşıdaki Bireye Aktarma; Bilgi, Beceri ve Tutumunu Yönlendirme Tekniklerinde Beden Dilin Rolü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- BODY LANGUAGE (2014). Personal and Professional Development <http://www.salesdoctors.com/diagnosis/3body1.htm>, (05.05.2014).
- BOLAT, Salih, (1990),Yüksek Öğretimde Öğretim Elemanı-Öğrenci İletişimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- BUTT, M. N; IQBAL, M; FAROG, T. (2011). A Study Of Teachers’ Perception About the Significance Of Body Language As An Effectual Teaching Technique, International Journal of Academic Research Press, Baku, Vol. 3. No. 6, II Part.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş; Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Yayınları.
- ÇALIŞKAN, Nihat; YEŞİL, Rüştü (2005), Eğitim Sürecinde Öğretmenin Beden Dili, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 199-207.
- HABACI, İbrahim; ÜRKER Abdullah; BULUT Seval; ATICI Recep ve HABACI Zeynep, (2013), Beden Dilinin Eğitim Öğretim Üzerine Etkileri, Turkish Studies , Volume 8/9, p. 1639-1655.
- GÖKÇELİ, Samet, (2013), Lise Öğrencilerinin Öğretmenlerin Beden Diline Yönelik Tutumları: Adana-Kozan Fatih Anadolu Lisesi Örnekleme, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı, Yıl: 6, Sayı: 11.
- GÜÇLÜ, Nezahat, (2000). Öğretmen Davranışları. Millî Eğitim Dergisi, 147: 21-23.

- GÜLEÇ, Selma; SEZER, Gönül Onur; KARAMAN, Pınar Bağçeli, (2009), Sınıf ve Branş Öğretmen Adaylarının Sınıf Kurallarının Belirlenmesi ve Uygulanmasına İlişkin Görüşlerinin Karşılaştırılması, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 22, 58-81.
- GÜNEY, Nail; AYTAN, Talat; GÜN, Mesut, (2010), Türkçe Öğretmeni Özel Alan Yeterlikleri ile İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Öğretim Programı İlişkisi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar, Volume 3/10. 286-315.
- KAYA, İlyas, (2011). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Beden Dili Hareketlerinin Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Tutumlarına Etkisi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- MCGINLEY, H; LE FEVRE, R; MCGINLEY P. (1975), The Influence of a Communicator's Body Position on Opinion Change in Others, Journal of Personality and Social Psychology, Vol. 31, No. 4, 686-690.
- ÖZBENT, Sueda, (2007). Sınıfta Beden Dili, GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 27, Sayı 2, 259-289.
- PEARSON, Susan, (2013), Speaking Bodies, Speaking Minds: Animals Language History. *History and Theory Theme Issue* 52, 91- 108.
- PEASE, Allan; PEASE, Barbara, (2004), *The definitive Book of Body Language: How to read the others thought by their gesture*. Pease International Press, Buderim-Australia.
- PEASE, Allan, (1988). Body Language: How To Read Others' Thoughts By Their Gestures. Sheldon Press, London.
- SHUKLA, A Sangeeta, (2009), Body Language: Inside Out. The IUP Journal of Soft Skills. Vol. III, Nos. 3 & 4.
- ŞEN, Sultan (2006). Sınıf İçi İletişimde Beden Dili (Anadolu Otelcilik Ve Turizm Meslek Lisesi Öğretmenlerinin Beden Dilini Kullanma Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TALAS, Derya, (2014), Beden Dilinde Baş Hareketlerinin Anlamları, <http://www.bilgiustam.com/beden-dilinde-bas-ve-bas-hareketlerinin-anlamlari/>, (25.03.2014).
- TOK, Mehmet; TEMEL, Hasan, (2014), Body Language Scale: Validity and Reliability Study/Beden Dili Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. Eğitimde Kuram ve Uygulama, 10(1), 103-122.
- ÜNAL, Dalım Çiğdem; ALTAY, İsmail, Fırat, (2013), Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Yabancı Dil Öğretmeni Adaylarının Sözsüz İletişim Kullanma Düzeylerine Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(3), 417-429.
- UZUNTAŞ, Aysel, (2013), Etkili İletişimi Anlayabilmek ve Anlatabilmek, Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:21, No:1, 11-30.
- YILDIZ, Ahmet, (2013), Teknik ve Uygulamalarla Okul Başarısı: Okul Başarısı İçin Tüm bilgiler, Kişisel Başarı Yayınları, İstanbul.